

De dood van dichterbij
Gerrit de Kruijf

MATISSE

Toen Matisse door invaliditeit niet meer kon schilderen, ging hij knippen en plakken.

Zo wijk ik nu uit van preek, college, wetenschapsbeoefening naar wat mij, met kanker en bestrijding daarvan, aan mogelijkheid om te werken blijft: verwerken, impulsen volgend. Het resultaat is misschien al te persoonlijk, een verslag van bevindingen en gewaarwordingen. Het is geen 'stervenskunst', maar ik herken in Matisse het zoeken naar een uitweg. Hopelijk schijnt er iets in door waar moed uit geput kan worden. Niet dat dit perse moet, maar de kleuren van Matisse werden eerder uitbundiger en vrolijker op na de wending. En hij ging een kapel in Vence decoreren. Niet dat hij ineens religieus werd, maar wel 'meditatief'. Daarmee bedoelde hij 'ondergedompeld' worden in zijn werk. Picasso vond het maar verdacht: bid je? Matisse antwoordde: het belangrijkste is dat je werkt in een gemoedstoestand als van gebed. (Matisse, *Cut-outs*, 223)

Ik herinner mij uit de jaren vijftig plastic plakplaatjes in allerlei vormen en kleuren die je als kind kon gebruiken om iets moois te maken. Het zou me niet verbazen als dat idee op Matisse geïnspireerd was. Toen wij in 1984 de kapel bezochten, trof mij het beeld onmiddellijk.

Wat doet een wending naar invaliditeit met je? En wat kun jij ermee doen? Matisse helpt mij die vraag te stellen.

Mijn wending voltrok zich plotseling, onverhoeds. Mijn rechterbeen werd binnen een week stuurloos en daar bleek een hersentumor achter schuil te gaan. De prognose is heel ongunstig, maar zoals bekend zijn er uitzonderingen, en tussen die polen ga je heen en weer.

Het motto voor de eerste dagen luidde: 'Hope for the best, prepare for the worst.'

Koortsachtig regelde ik praktische zaken. Agenda leeg maken. Ik wilde me niet in het ziekenhuis nog ophouden met trivialiteiten, zoals me dat vaak 's nachts overkomt. Maar ook in diepere zin onthechten. We spraken over op korte termijn elkaar moeten missen, hadden daar niet echt woorden voor, maar gaven dat vorm door over een eventuele begrafenis te praten.

De eerste ervaring die ik opdeed was dus realiteitszin: je niet rijk rekenen, noch door statistieken te negeren, noch door de dood positief te vergeestelijken (de dood als doorgang tot het leven). Niet: waarom ik? Maar: waarom ik niet?

De dood is een grens. Als je die nadert, overweeg je welke gevolgen dat voor je *leven* heeft. Alles wat je over de dood zegt, komt trouwens uit het leven (Jüngel, *Tod*). We hebben geen kennis van de dood anders dan levenskennis. Daarom: de dood van dichterbij. Je loopt eromheen. Je nadert hem. Maar je kent hem niet. Een heeft hem gekend, maar die heeft er niet veel over verteld. Hij ging er niet dieper

op in. Hij kwam er met een nieuw leven uit. Wat het was om dood te gaan en dood te zijn, vond hij blijkbaar niet de moeite van het vertellen waard.

VERTROOSTING

Maar in de nacht meldde zich een kracht, die ik niet, althans niet bewust, gezocht had.

Van bidden kwam het niet. Maar ineens werd ik wakker met psalmwoorden op mijn tong, waarvan ik niet wist dat ik ze kende:

*Wanneer ik wakend in de nacht
mijn geest bij U, Heer, laat vertoeven,
dan mag ik weer uw goedheid proeven,
uw hulp wordt nooit vergeefs verwacht.
Waar zich uw vleugels breed ontvouwen,
zing ik mij van mijn zorgen vrij.
Mijn ziel, Heer, is u zeer nabij,
door uw hand word ik vastgehouden.*

Lang heb ik erover nagedacht wat de betekenis van dit verschijnsel is: niet zelf bidden maar 'voorgescreven' regels prevelen.

Nog steeds bid ik niet anders dan ik eerder gewend was, ik bid nauwelijks voor mijzelf; ik verneem dat anderen het voor mij doen en dat ontroert mij, ik voel me opgenomen in een wijde, ruime gemeenschap.

Misschien voel ik mijn eigen woorden als te arm. Of wil ik geen moeite doen? Ik was wel heel blij met die psalmwoorden, alsof God zelf ze ingaf. En zo positief. Het had ook een klachtpsalm kunnen zijn, een litanie. Ik voelde overgave, aan God; de dood kwam niet om de hoek kijken. Tot nu toe is het zo gebleven: strijdbaar, energiek en getroost.

Geen spoor van angst. Komt dat door het ontbreken van pijn? Heb ik nog praatjes als de pijn komt? Ik ben bang van niet. Of komt het door een positief ingesteld karakter? Dat zal zeker een rol spelen.

Of komt het door een 'sterk geloof'? Een sterk geloof heb ik altijd gewantrouwd. Al vanaf Miskotte's preek 'Geloof bij de gratie Gods'. Ook in pastorale situaties; mensen raken dat sterke geloof vaak snel kwijt. En ook mijn geloof is wankel. Door te preken hang ik er als het ware in.

Een antwoord heb ik er dus niet op. Maar ik ben nog steeds blij met die ervaring. Ik realiseer me hoe belangrijk het is om gedompeld te zijn in bronnen die ooit initiatief kunnen nemen.

Toen ik die psalm 63 opzocht en ook andere (berijmde) psalmen begon te lezen, vond ik een antwoord dat te maken heeft met mijn eigen biddeloosheid: de psalmen stellen je onmiddellijk in relatie met God, je hoeft die niet te zoeken, de intimiteit, de 'verborgen omgang' is gegeven.